

Kirjallinen asiantuntijalausunto

16.11.2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimi
stv@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta HE 74/2023 vp

Aika: Sosiaali- ja terveystoimen kokous 17.11.2023 klo 10.30

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikuntaa mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto valiokunnan käsitellessä hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.

Vammaisfoorumi on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 220 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Yleistä

Vammaisfoorumi pitää huolestuttavana asumistuen leikkausten kohdistumista pienituloisten vammaisten asumisen tukeen. Leikkaukset johtavat asumisen kustannusten kohoamiseen. Muutos on jo nyt taloudellisesti ahtaalla oleville kohtuuton.

Muuttaminen halvempaan asuntoon ei aina ole mahdollista. Osalle vammaisista ihmisistä asunnon esteettömyys on välttämätön asumisen sujumisen edellytys eikä esteettömän ja halvemman asunnon löytäminen ole läheskään aina mahdollista. Muuttaminen voi olla vammaiselle ihmiselle suuri haaste ja vaikeuttaa itsenäistä toimintaa sekä heikentää toimintakykyä pitkään. Asunnon ja sen ympäristön esteettömyydellä ja turvallisuudella sekä liikenneyhteyksillä on suuri merkitys. Vammattoman ihmisen on aivan eri asia muuttaa uuteen asuin ympäristöön kuin vammaisen.

On myös huomattava, että asuntoon on saatettu tehdä vammaispalvelulain (380/1987) mukaisia asunnon muutostöitä. Näiden purkaminen ja teettäminen uuteen asuntoon on pitkä prosessi ja aiheuttaa kustannuksia

hyvinvointialueelle. Nämä kustannukset voitaisiin välttää, mikäli vammainen ihminen voisi jäädä nykyiseen asuntoonsa.

Jos nykyinen asunto on vammaiselle ihmiselle esteetön ilman vammaispalvelulain mukaisia asunnon muutostöitä, voi uuteen asuntoon muuttaminen aiheuttaa tarvetta muutostöille ja näin ollen kustannuksia hyvinvointialueelle. Myös tämä tulee ottaa huomioon.

Lisäksi on huomattava, että apuvälineet vievät tilaa. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi pyörätuolit, suihkutuolit, erilaiset nostolaitteet sekä opaskoirat ja avustajakoirat. Kun vammaisella ihmisellä on käytössään henkilökohtainen avustaja, myös avustaja tarvitsee tilaa.

Esityksessä todetaan, että toimeentulotuen saajilla leikkausten vaikutus on vähäisempi, sillä asumismenot siirtyvät toimeentulotukeen. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus. Vammaisfoorumi korostaa, että vammaisen ihmisen sujuva arki ja talous on turvattava siten, ettei asuminen aiheuta toimeentulotukiasiakkuutta. Toimeentulotukiasiakkuus tuo vammaiselle ihmiselle aina lisää selvitettäviä asioita sekä erilaisten liitteiden toimittamista eri paikkoihin ja näin ollen lisää kenties avun ja muiden palveluiden tarvetta.

§ 7 Asunto ja § 9 Hyväksyttävät asumismenot

Vammaisfoorumi huomauttaa, että omistusasunnoissa asuu myös vammaisia ihmisiä, vastavammautuneita ihmisiä sekä pienituloisia vammaisia ihmisiä. Erityisesti maaseudulla omistusasunnosta muuttaminen vuokra-asuntoon ei ole mahdollista, sillä asunnot käyvät huonosti kaupaksi. Asumiskustannukset ovat nousseet viime vuosina ja jo nyt ihmisillä on hankaluuksia selvittää lämmityskustannuksista. Asumistuen poistaminen omistusasunnoista myös hoitomenojen osalta on huolestuttavaa.

Lisäksi lain 9 §:stä esitetään poistettavaksi maininta asumisoikeusasunnon korkomenoista. Kyseisiä korkomenoja ei ole esityksen mukaan tarkoitus ottaa jatkossa huomioon. Myös tällä on vaikutusta vammaisten ihmisten asumiseen.

Muuttaminen vuokra-asuntoon tai ylipäättään halvempaan asuntoon ei aina ole mahdollista. Muuttaminen voi olla vammaiselle ihmiselle suuri haaste ja vaikeuttaa itsenäistä toimintaa sekä heikentää toimintakykyä pitkään. Tästä Vammaisfoorumi on esittänyt tarkemmat näkemyksensä yllä otsikon Yleistä alla.

§ 10 Enimmäisasumismenot

Esityksessä ehdotetaan yhdistettäväksi ensimmäinen ja toinen kuntaryhmä uudeksi ensimmäiseksi kuntaryhmäksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Helsinki yhdistettäisiin kuntaryhmityksessä muuhun pääkaupunkiseutuun. Vammaisfoorumi huomauttaa, että pienituloisille vammaisille ihmisille Helsingissä asuminen voi jo nyt olla ongelmallista. Helsingissä asumiskustannukset ovat korkeat. Mikäli Helsinki yhdistetään

kuntaryhmittelyssä muuhun pääkaupunkiseutuun, se tulee heikentämään entisestään pienituloisten vammaisten ihmisten toimeentuloa.

Muutoksella on todennäköisesti vaikutusta henkilökohtaisina avustajina työskentelevien ihmisten toimeentuloon, jolla on suoraa vaikutusta henkilökohtaisten avustajien saatavuuteen. Kyse on vammaispalvelulain (380/1987) mukaisesta henkilökohtaisesta avusta. Mikäli henkilökohtaisten avustajien saatavuus vaikeutuu, se aiheuttaa tilanteita, joissa vammaisen ihminen ei pysty elämään arkeaan velvollisuuksineen ja oikeuksineen yhdenvertaisesti samassa elämäntilanteessa olevan ja samanikäisen vammattoman ihmisen kanssa.

§ 13 Ansiotulovähennys

Työn vastaanottamisen kannustavuus vähenee, jos ansiotulovähennys poistetaan. Työttömien vammaisten työllistymismahdollisuudet kokoaikaiseen työhön ovat muun muassa työnantajien asenteiden vuoksi vammattomia heikommat (esimerkiksi rekrytointisyrintä). Lisäksi monet vammaiset ihmiset työllistyvät erilaisiin osa-aikatoihin tai keikkatoihin. Näiden vastaanottaminen hankaloituu, mikä heikentää eri tavoin vammaisten mahdollisuutta työllistyä. Monet vammaiset yrittäjät ovat pienituloisia, joten myös yrittäjänä toimiminen hankaloituu.

Ansiotulovähennyksen poistaminen tekee lisäansioiden ja tärkeän työkokemuksen hankkimisen vammaisten ihmisten näkökulmasta kannattamattomaksi. Vammaisten ihmisten näkökulmasta tätä ei voi millään tavoin pitää työhön kannustavana eikä työllisyysastetta nostavana.

Kaikkien vammaisten ihmisten työllisyysaste on noin 20 %. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä lakisääteinen näkövammarekisteri antaa tilastotietoja näkövammaisten työllisyysasteesta, joka on noin 41 %. Tämä sisältää osa-aikatyötä tekevät, kokoaikatyötä tekevät ja yrittäjät. Koko väestön työllisyysaste on 72 %, joten ero on huomattava. Vammaisfoorumi huomauttaa, että mikäli tätä eroa halutaan kaventaa, ei tule tehdä toimenpiteitä, jotka heikentävät entisestään vammaisten ihmisten työllisyyttä sekä mahdollisuuksia tosiasiallisesti ansaita kokonaan tai osittain elantonsa tekemällä työtä.

Esityksen vaikutusarvioinnin mukaan osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla asumistuen saajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkaiseen kokoaikatoihin voivat heikentyä joissain tapauksissa, kun tuen saannin tuloraja pienenee. Perusomavastuun korottaminen 50 prosenttiin pienentää työnteosta käteen jäävää tuloa, ja ansiotulovähennyksen poistaminen heikentää merkittävästi kannustimia ottaa vastaan työtä etenkin pienillä kuukausittaisilla työtunneilla.

Vammaisiin ihmisiin muutos vaikuttaa myös siten, että ansiotulovähennyksen poistamisella tulee olemaan vaikutuksia henkilökohtaisten avustajien saatavuuteen. Eri tavoin vammaisille ihmisille myönnetty henkilökohtaisen avun tuntimäärät vaihtelevat. Osalla tuntimäärät ovat erittäin suuria ja osalla

pieniä, mutta aivan yhtä välttämättömiä kuin suuret tuntimäärät. Tämän vuoksi henkilökohtaisia avustajia työskentelee paljon pienituntisissa osa-aikatöissä.

Vaikutusarvioinneista

Tällä hetkellä on käynnissä useita lainsäädäntömuutoksia. Muutokset vaikuttavat osittain samoihin ihmisryhmiin, joten yhteisvaikutusten arviointi on välttämätöntä. Vammaisiin ihmisiin vaikuttavat muun muassa työttömiin työttömyysturvaan kohdistuvat leikkaukset, opiskeleviin nuoren kuntoutusrahaan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan kohdistuvat leikkaukset, osaan lääkkeiden vuosiomavastuun ja muiden terveydenhuollon vuosiomavastuiden korotukset sekä osaan kansaneläkeindeksiin kohdistuvat indeksijäädytykset. On huomattava, että näillä on kasautuvaa ja pitkäaikaista vaikutusta.

Hallituksen esitykseen on luonnosvaiheen jälkeen lisätty alaluku vammaisvaikutusten arvioinnista. Vammaisvaikutusten arvioinnissa on todettu, että esitys vaikuttaa heikentävästi vammaisten ihmisten elämään.

Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen riittävää elintasoa ja sosiaaliturvaa käsittelevästä 28 artiklasta.

Lisätietoja

Vammaisfoorumi ry:n puheenjohtaja, Näkövammaisten liitto ry:n järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nkl.fi

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko
puheenjohtaja

Anni Kyröläinen
pääsihteeri